С. Д.

ОЦЇНКА

НАРИСУ ПРОҐРАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРТИЇ СОЦИЯЛЇСТИЧНОЇ.

Цїна 4 коп.

ЛЬВІВ, 1901.
„Друкарня Удїлова“ ул. Лїндого 8.

Від того часу, як поступовці українські написали вперше на своїм прапорі „социялїзм“, видана була вже одна проґрама социялїстичної барви, але для України російської більшість таких проґрам або зоставалась на папері, або служила дуже недовгий час дуже невеликому числу людий. Одна тілько галицька проґрама радикальна набула і в нас значіня проґрами партийної; тілько в той час, як радикали в Галичині провадили практичну роботу серед сільського люду, партийна праця українських радикалів ішла головно на так зване „утворенє ґрунту“, „заложеня підвалин“ серед інтеліґенциї та на всяку поміч галицьким товаришам. Коли проґрама радикальна в Галичині перебувала конечні зміни та реформи, то се кождий раз викликало відгуки і в російській Україні в формі „заяв“, надсиланих із України до галицьких радикальних часописей. Заяви ті мали характер полємічно-проґрамовий і нагадували або „вотум довіря“ (та недовіря), галицьким діячам, або „profession de foi“. Така залежність від галицьких обставин була цілком натуральна, бо Галичина, дякуючи де-якій полїтичній волї вела перед всеукраїнському полїтичному рухові, а на Україні ще досить тримала ся давна україно-фільська традиція безпроґрамової полїтики

та безполітичних проґрам, тим часом як найбільш опозицийні елементи серед Українців тягли до российської (властиве великоруської) социяльної демократії, впевняючи себе і других, що для социялістичного руху з виразно українською барвою нема ґрунту серед українських сучасних обставин та що всякі сепаратистичні, чи хоч би автономічні намаганя тілько заважають чисто социялістичній роботі.

Коли при дальшій еволюциї радикальної партиї в Галичині почав вирізнятись напрям социяльно-демократичний, то на Україні він спочатку безпосередних відгуків не дав, бо власне в той час постійні зносини межи українською і галицькою опозициєю значно ослабли. На Україні з'являлись, правда, цілком незалежно від галицьких впливів де-які социяльно-демократичні виданя критично-проґрамового змісту, дві-три відозви, але сі перші голоси українських социяльних демократів мусіли хутко замовкнути „через незалежні обставини" на досить довгий час. Однак не вважаючи на лиху долю, що спіткала перші виступи української социяльної демократії, социялістична думка і праця таки не заглухла на Україні. Поруч з тим, як українські сили доповняли собою лави российських социяльних демократів, российських социялістів-революціонерів і т. и., невелика тим часом, але всеж трівка течія направлялась таки й на користь автономного, специяльно українського социялістичного руху. Сей

незалежний від российських впливів напрям є значно незалежний, рівняючи до давнійших часів, і від специяльно галицьких практичиих проґрам. Певна спорідненість із галицькою социяльною демократією виражаеть ся не стілько в формі вотумів довіря галицьким діячам, скілько в спільности ідеалів та провідних думок, і вже тепер для українців не стоїть чудна альтернатива: чи бути меценатами для галичан, чи зовсім відцуратись їх і всього, що дієть ся „по той бік політичної прірви“.

Цілковите поєднанє українських і галицьких социяльних демократів можливе не тілько на грунті спільних національних інтересів, скілько на грунті тих спільних прінціпів, що єднають на великих социялїстичних конґресах різні, часто з давнїх давен роз'єднані національности, а ті спільні прінціпи знов же поможуть прийти до згоди і що до специяльних галицько-українських проблєм. Відколи в европейській социяльній демократії давнійший псевдокосмополїтичний, а властиво державно-централїстичний напрям почав зникати, національні намаганя перестали вважатись зайвими, а через те і перестали гальмувати нормальний розвиток социяльної демократії серед недержавних, пригнічених національною неволею народів.

Правда, що і в Галичині і на Україні социяльно демократичний рух ще ледве почав ся і, як то завжди буває при початках, богато ще є невиясненого в намаганях молодої партії се-

ред обох її галузів, української і галицької, але вже де-далї, все більше виясняеть ся становище їх, і ми сподїваємось, що хутко й зовсїм зникне всяка неясність.

З такою сподїванкою і з певністю в тому, що критичне сьвітло, як і всяке сьвітло взагалї, завжди помагає скоріше обернути хаос в орґанїзований сьвіт, ми, ґрупа українських социяльних демократів, зважили ся оце вимовити нашу думку про остатне pronunciamento українських социялїстів, що вийшло під назвою „Нарис проґрами української партії социялїстичної“.

Сей „Нарис“ ми вважаємо зовсїм незалежним від перших виступів української социяльно-демократичної лїтератури і се ми зазначуємо тут виразно. „Нарис“ не єсть анї дальшою еволюцією, анї епіґоном української социяльної демократії, а тілько рівночасним і спорідненим їй об'явом социялїстичної думки на Українї. В заголовку його сказано просто, що се нарис партії социялїстичної, а не социяльно-демократичної, хоч пункти проґрами, коли відрізнити їх від вступу і закінченя, зовсїм сходять ся з загально принятою социяльно-демократичними фракциями всїх народів. Ся частина „Нарису“ цїлком ясна і не потребує коментарів, та певне-ж головно дякуючи їй, „Нарис“ був принятий з щирим привітом і з виразами солїдарности де-якими польськими, велико-руськими і нїмецькими социялїстичними виданями. Правда, привіт і солїдарність відносились теж і до першої

умови проґрами, а власне до вимаганя політичної незалежности України.

Звісно, що до самого прінціпу незалежности України і до факту розширеня національної, громадської і політичної сьвідомости, то ми, українські социяльні демократи, можемо ще більш, ніж сусіди — товариші, радіти за нашу країну, що в ній така сьвідомість починає розвиватись рівночасно та одностайне в різних її частинах, тілько-ж власне через те, що нас ся справа ближче обходить, ніж наших сусідів, ми можемо і навіть повинні критичнійше віднестись до тих форм, в яких виражаєть ся та сьвідомість.

Нам здаєть ся, що у впорядчиків „Нарису“ та сьвідомість або ще не зовсім ясна сама, або може вона тілько убрана в надто неясний літературний стиль, отже, так чи инакше, варто було-б, щоб автори „Нарису“ обізвались і роз'яснили наші сумніви сами.

А тих сумнівів „Нарис“ будить таки чимало. З початку здаєть ся, що національної сьвідомости аж занадто богато в „Нарисї“, що вона вже вироджуєть ся в шовінізм: такі вирази, як „дужа рука чужого деспота“, ми більше звикли бачити по щиро-народовських, шовіністичних проґрамах, ніж по социялїстичних. Доріканя народовцям із боку людей иньших переконань (між иньшим і впорядчиків „Нарису“) в тому, ніби вони (народовці) хотїлиб накинути народови своїх деспотів замість чу-

жих, основані головно на таких фразах, як тілько що наведений цитат із „Нарису“, отже власне слід би вистерігатись таких стилїстичних помилок там, де зараз же слідом має йти полємічний виступ проти народовського шовінїзму.

Знов же далї, в кінци проґрами, грєчні заяви симпатиї до социялїстів тілько Польщі і Росиї, — так начеб у российській державі було тільки ще два народи окрім українського, — фатальна (правда, сливе неминуча при теперішному станї нашої термінольоґії) плутанина з термінами „великоруський“ і „российський“ зовсїм збивають читача з пантелику. Чому читачі так богато сподївають ся від з'єднаня всїх розбитих кружків і орґанїзаций российських в одну „российську партию“, тяжко зрозуміти. Нам здаєть ся, що таке з'єднанє мало поможе нашій справі, а нам скорійш натурально бажати подекуди роз'єдиненя, себ то розкладу на фракциї більш відповідного національним поділам российської держави. Тодї певне „российская партия“ стратилаб зовсїм свою державно-централїстичну барву і назву, поділилась би межи національними фракціями, а зосталась би „русская (великоруська) партія“, вільна від централїстичних, негідних вільнолюбної партії намагань, з якою і тепер нїщо не заважає українським социялїстам увійти „в порозумінє і ясно означений братерський союз“, коли вона щиро тримаєть ся поглядів, вимовлених у привіті

впорядчикам „Нарису“ та галицько-українським социяльним демократам. Сподіваємось, що українським социялістам не повинно брти байдуже про социялістичні орґанізациї иньших народів российської держави, головно жидівські та литовські, виразно незалежні, від великоруської чи польської геґемонії, братерський союз з такими автономними орґанізациями личить українцям більш, ніж кому иньшому в российській державі.

Впорядчики „Нарису“ докоряють проґрамам „всяких радикалів“, що вони „не видержуть критики“, бо не відповідають усім вимогам сучасного житя і науки. Від таких суворих критиків кожний має право сподіватись тим більшої критичности при укладанні їх власних проґрам; тим часом уже в самому заголовку „Нариса“ не все відповідає всім вимогам сучасного життя й науки, бо по тих вимогах мало назвати свою партію просто социялістичною, а треба ще й означити її якимсь докладнійшим терміном. Социялізм тепер поділив ся на стілько галузів, часто спеаречних межи собою, що без виразної термінольоґії свої своїх можуть не пізнати. Правда, як уже сказано, з пунктів проґрами можна догадуватись, що се либонь має бути партия социяльно-демократична, — але чому-б так просто й не сказати?

Найбільше-ж неясними здають ся нам ті уступи коментарів проґрами, де говорить ся про незалежність України. Хоч автори кажуть:

„з нашої проґрами випливає і наша тактика“, алеж ніяк не можна виразно зрозуміти, що то за тактика має бути. Видко, що в основі проґрами лежить тенденция сепаратизму полїтичного (там говорить ся про републику українську), але яка дорога до тієї сепарациї, невідомо. „Як утиск наш є трикратний: економічний, полїтичний та національний“, стоїть у проґрамі,— „так само і наше визволїння мусить бути повне“, далї з пунктів проґрами неначе видко, що економічне та полїтичне визволїння має відбутись одночасне, але що до національного, то часом виходить нїби воно має настати перш усього, а часом нїби після всього, як вінець усякого иньшого визволїння. Однак же для тактики треба-б конечне встановити, що власне має бути насамперед осягнено, чи відокремлення України від Росиї, чи социяльно-полїтична реформа в границях теперішньої росийської держави?

В одному уступі говорить ся: „Одинока проґрама, що зреалїзувавшись запевнить щастя нашому людови, — се проґрама социялїстична“ далї ще — „беручи силу з мас народних... здавимо в братерському союзї зі социялїстичними партиями Польщі і Росиї сю чудовищну змору... коли здавимо царат, тодї матимемо спромогу завести реформи“, — отже здавалось би, що перше приходить ся боротись за полїтичну волю тим часом у границях росийської держави, а потім уже сепаруватись (хоч властиве ще невідомо, чи схоче то „братерський союз“ згодитись

на такий Sonderbund; в істориї є приклади, що не тілько від царату тяжко буває відокромитись незвиклим до державної самостійности народам). Коли Україні прийдеть ся ждати сепарациї аж до того часу, поки всї социялїстичні партиї Польщі і Росиї погодять ся, то можливо, що вільна, незалежна, републиканська українська держава настане ще не хутко. Тодї чи не практичнїйше прийняти проґраму федеративну*) з метою знищення самодержавя, а сепаратичну полишити на розмисл тим, що діждуть години визволїння, — воно тодї виднїше буде, чи слїд зоставатись і далї в федерациї (може-ж се вигоднїше буде, нїж Sonderbund), чи варто заложити свою „хату з краю", покинувши „братерський союз", як що він покаже себе не дуже братерським.

Але-ж говорить ся знов у проґрамі „всяка залежність України від Росиї є руїною для розвою нашого житя", отже либонь і для полїтичного розвитку, потрібного для реформ. Коли так, то, значить, сепарация потрібна перш усього. Се значно зміняє тактику. На мирну сепарацию нема чого й надїятись, се признають і самі автори „Нарису"; а про збройне „посполите рушення" при теперішних наших обставинах, гадаємо, нїхто не може думати серіозно. Остаєть ся отже шлях педаґоґічний, — вихо-

*) Та може лїричний вираз „братерський союз" має значити те саме, що прозаїчно-науковий „федерація".

вання в народі (і вже не в одній, але у всіх його клясах) національної сьвідомости з метою як найшвидшої сепарациї, або ще шлях компромісів з иньшими українськими партиями, або, як кажуть у Галичині, „консолїдациї“, бо инакше навряд чи можливе хутко українське Risorgimento. Але із „консолїдованого“ Risorgimento социялїзмові либонь прийде як раз стількож користи, скілько прийшло її італїянському демосові з визволеної Італії,—треба наперед бути приготованим, що після таких повстань на кермі спільними силами вратованого корабля зостають ся звичайно не Ґарібальдї, але Кавури, або навіть Кріспі...

Ми гадаємо, що для социялїстів (надто социяльних демократів) відповіднїше і практичнїше була-б федеративна проґрама, при чім полїтичну та економічну боротьбу партия проводила-б на власну руку, не входячи в жадні консолїдациї, т педаґоґічну роботу (конечну при всякій проґрамі) над національним осьвідомленєм народнїх мас моґлаб робити спільно з иньшими партиями, або, краще сказати, спільно з усїми українськими людьми чести і доброї волї без ріжниці партийних відмін.

Можливо, що все сказане не перечить зовсїм і переконанням впорядчиків „Нарису“, тоді їм зостаєть ся тілько виразно про се сказати.

Що до способів боротьби взагалї, то „Нарис“ не признає, щоб вони могли бути мир-

ними; однак же не вказує, які мають бути ті немирні способи, спогадує тілько пропаґанду думок і боротьбу (просто, без жадних пояснень) за економічні, політичні та національні інтереси. Але-ж така пропаґанда і боротьба може бути до певної міри мирною, у всякім разї без'оружною, — дла социялїста-федералїста без'оружна боротьба і пропаґанда більш натуральна, для социялїста-сепаратиста менш натуральна, а для прихильника як найшвидчого, за всяку цїну, повстання і зовсїм ненатуральна. Теперішні обставини российської держави такі, що вимагають від кождого опозиціоніста виразного прінціпіяльного становища в сїй справі. Що до пропаґанди думок, то вартоб виясиити, серед якого околу має вона переважно провадитись, чи серед мійських робітників, чи може, — з огляду на те, що Україна переважно хлїборобська сторона, — головно серед робітників по економіях, сїльських наймитів та дрібних селян. Відносини різних социялїстів (надто в Росиї), напр., до дрібного селянства такі неоднакові, що вже для кождої нової ґрупи обовязково встановити такий чи иньший погляд на сю катеґорію. Надто на Українї обминути се питання ніяк неможливо, бо власне з дрібного селянства складаеть ся той ґрунт нациї, на який досї рахували всї полїтичні українські партиї і ґрупи. В програмових пунктах „Нарису" стоїть: „Мужикам облегчить перехід до спільної громадської господарки", — чи має то статись

через пропаґанду, чи просто колись через видання відповідних законів? Иньші пункти, здаеть ся, обраховані на безземельних рільничих робітників, а не на дрібних властителів землї. Там часом, коли серед мійських робітників поруч із социялїстичною пропаґандою, власне тепер найбільш потрібна, хоч і дуже нелехка, пропаґанда національпої сьвідомости, аби вони не стали чужинцями у рідній стороні тай супротив своїх же брэтів, сїльських робітників, то серед сїльського пролетарияту (ми залїчуемо до нього і тих маючих землю селян, що не вживають до роботи наймитів) потрібна не стілько національна пропаґанда, бо там винародовлення поступае всеж не так швидко, — скілько власне социялїстична, аби межи мійським і сїльським пролетариятом не повстала та „культурна прірва“, на яку вже давно нарікае та інтеллїґенция, що й хоче та не вміе приступитись до „народу“ і через те почувае себе засудженою на безґрунтовість. Хоч при теперішних умовах така пропаґанда серед селян здаеть ся нам і тяжкою і меньше продуктивною, ніж пропаґанда серед мійських робітників, що вже самими обставинами життя краще приготовані до прийнятя социялїзму, та всеж ми думаемо, що і тепер занедбувати цілком роботу серед селян не слїд, як тілько де тому хоч трохи сприяють обставини. Признаючи таку роботу потрібною і користною, ми тілько не поділяемо оптимізмт впорядчиків „Нарису“, ніби

„огромна більшість нашого народу лехко піддаеть ся під социялїстичну пропаґанду“; навпаки, не можемо і не хочемо закривати очей на всю трудність такої працї.

Нарештї, висловивши оце всї наші сумнїви з проханням вияснити непорозуміння, ми кінчаємо нашу оцінку виразами симпатиї і заохоти тому гуртові товаришів, що видав сей „Нарис проґрами“. Коли він привитав із радістю заснування української партиї социяльно демократичної, признаючись до повної солїдарности з постановою брюннського з'їзду, то ми можемо вважати, що сей гурт дружнїй нам, і сподїваємось, що він стане під один прапор із нами. Щирий привіт новим товаришам! Хай щастить їм на труднім шляху!

Видання С. Д.

1. Оцінка „Нарису проґрами української партиї социялїстичної.

